

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

М. І. Куртинець

аспірант Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України (м. Київ)

УДК 341 (091)

МАНФРЕД ЛЯХС — ТЕОРЕТИК І ПРАКТИК МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Присвячено життєвій, творчій та передусім практичній діяльності відомого польського міжнародника, професора Манфреда Ляхса. Проаналізовано його наукову спадщину, діяльність у вітчизняних та міжнародних органах і організаціях, його діяльність на посаді судді Міжнародного суду ООН.

Ключові слова: М. Ляхс, Польща, Міжнародний суд, польські міжнародники.

“Аудиторія Загальних курсів міжнародного публічного права 1980 р. Гаазької академії міжнародного права ніколи не забуде момент, коли суддя Манфред Ляхс закінчив останню лекцію: шквал аплодисментів, як визнання життєвого досвіду, продовжувався двадцятихвилинними оваціями, що здавалися будуть тривати і тривати. І вчителі, і учні були зворушені. Багато студентів показали сльози вдячності для цього видатного вчителя і юриста... Як склалася традиція, професор Рене-Жан Дюпуї, головний секретар академії, вийшов наперед подякувати лектора. Підсумував, що ніколи перед цим жоден виступаючий не отримав такої теплої підтримки від академії. Суддя М. Ляхс представив міжнародне право, яким воно є, напрямки його розвитку, не забуваючи центральних об’єктів: питання глобальної політики, соціальної і економічної справедливості. Його курс був класичним” — такими словами охарактеризовано одного з найвидатніших польських міжнародників [1, с. 420].

Небагато знайдеться юристів-міжнародників, відомих на весь світ, погляди і вчення яких справлятимуть величезний вплив на наступні покоління і після своєї смерті. До таких видатних фахівців, безсумнівно, належить і польський професор, суддя Міжнародного суду ООН Манфред Ляхс. Це ім’я відоме кожному, хто цікавиться міжнародним публічним правом — як завдяки численним працям польського вченого, так і завдяки його діяльності на посаді судді Міжнародного суду, де М. Ляхс перебував чи ненайдовше¹ серед усіх суддів — з 1967 аж до 1993 року, коли передчасно помер. Він, а також Богдан Вінярський, єдині з поляків були удостоєні честі займати посаду судді цього суду, в тому числі і як його Голова (Президент).

Українському читачу мало відомі факти, що зробили цього міжнародника всесвітньо відомим, тому метою даного дослідження є якраз аналіз життєвого та творчого

© Куртинець М. І., 2011

¹ Члени Міжнародного суду ООН. Найдовше перебував на посаді судді *Shigeru Oda* (Японія), 1976-2003 (віце-президент 1991-1994) — 27 років на посаді [2].

шляху, спроба показати, як його діяльність мала вплив на міжнародне право загалом та на розвиток окремих його галузей.

Народився майбутній міжнародник 21 квітня 1914 р. на території сучасної України, в м. Станіславів, сучасний Івано-Франківськ, що в той час перебував у складі Австро-Угорщини. Батько Ігнатій (*Ignacy*) — адвокат, за національністю єврей, а мати, Софія (*Sophie*) — учитель англійської мови, католичка. Тут же закінчує гімназію 1932 р. З уваги на факт, що Галичина на той час територіально входила до складу Австро-Угорщини, а потім Польщі, Манфред вступає до Ягеллонського університету, який закінчує 1937 р. з ученим ступенем доктора права [3, с. 416], попередньо отримавши звання магістра права. Пізніше, у 1987 р., Краківський університет ще раз урочисто поновив цей титул та відзначив його званням Лауреат юриспруденції. Навчався також у Віденській консульській академії у 1932-1934 рр., а в Університеті Нансі, Франція, отримує другий титул доктора права (1959). Здобуває також освіту у Лондонській школі економіки та у Кембриджі у 1938-1939 роках. Саме у Англії він застає початок Другої світової війни, під час якої через єврейське походження його батька було вбито всю його родину. Вже після війни отримує вчені ступені доцента міжнародного права Варшавського університету (1948) та кандидата юридичних наук Московського університету (1958) [4, с. 447].

Професор М. Ляхс добре відомий не тільки як видатний юрист міжнародник, суддя Міжнародного суду, а також як політичний діяч — представник Польщі у численних міжнародних організаціях, зокрема ООН. Наукова діяльність в Інституті міжнародних відносин, лекції у багатьох університетах світу та всесвітньо відомій Гаазькій академії міжнародного права принесла йому славу відмінного вчителя. Навчання у Лондонській школі економіки зробило поляка не тільки відмінним фахівцем у англійському праві, але і чудовим знавцем англійської мови, на якій він розповідав анекдоти [3, с. 416]. Е. МакВінні наводить цікаві факти, що окремі думки М. Ляхса збагачені численними цитатами з різних неангломовних джерел: “Факт, що М. Ляхс говорив і писав, легко і ясно, французькою, німецькою і російською в додатку до англійської мови, і, звичайно, польською; він читав, в кінці-кінців, італійською та іспанською, а також іншими латинськими мовами. Коли М. Ляхс став Головою Міжнародного суду у 1973 р., він одразу взяв лекції датської мови” [5, с. 3].

Професор М. Ляхс працював у багатьох організаціях, де відзначався активною і плідною роботою. Його авторитет як юриста-міжнародника пояснюється не тільки багаторічним застосуванням міжнародного права, але і численними теоретичними роботами, що принесли йому світову славу і повагу. Першою всесвітньо відомою роботою була книга “Військові злочини. Спроба визначити поняття” (*War Crimes. An Attempt to Define the Issues*, 1945). Перу польського професора належать також багато відомих, а часами знакових робіт. Можна відзначити “Женевські домовленості 1954 р. про Індокитай”, видану польською мовою 1955 р., та її російський переклад 1956 р. з передмовою відомого радянського вченого В. Н. Дурденевського. Одна з наступних ґрунтовних робіт поляка “Багатосторонні договори”, видана польською мовою 1958 р., у російському перекладі вийшла через два роки у Москві так само з передмовою В. Н. Дурденевського [6] ; ця ж робота видається угорською та іспанськими мовами 1962 р. У цих двох згаданих роботах В. Н. Дурденевський високо оцінив працю польського професора, відзначаючи, що у випадку книги, присвяченій Женевським угодам щодо Індокитаю, вона “... виходить за рамки простого юридичного коментарю. Змістовна та написана у значній частині по першоджерелах ...” [6, с. 5], “Ляхс широко використовував маловідомі правові матеріали” [6, с. 10]; характеризуючи другу роботу про багатосторонні договори, російський учений стверджує, що “М. Ляхс дає систематичне опрацювання дуже важливої та актуальної теми про багатосторонні міжнародні договори ... книга багато документована” [7, с. 5], відзначається і велика увага польського автора до робіт радянських учених: С. Б. Крилова, Ф. І. Кожевникова, Л. А. Моджоряна, Г. І. Тункіна [7, с. 6].

Відзначено радянським рецензентом “Багатосторонніх договорів” і питання, що стосуються характеру угод, підписаних міжнародними організаціями, питання застереження до багатосторонніх угод, що дозволяють об’єднати у договорі держави з різними політичними і економічними системами, висвітлено проблематику, значення договорів для третіх країн тощо. Окремим рядком відзначив В. Н. Дурденевський висновок польського професора, що “головною умовою для позитивної оцінки ... багатостороннього договору ... є повага загально визнаних принципів міжнародного права і договірної права, як його складову частину” [7, с. 13]. У той же час М. Ляхс рецензує книги радянських учених-міжнародників, що видаються польською мовою. Зокрема його перу належить передмова до польського варіанта книги Г. І. Тункіна “Питання теорії міжнародного права”, виданої у Варшаві 1964 р., де польський учений називає Г. Тункіна “одним із головних юристів-інтернаціоналістів своєї держави”, а його роботу “значною мірою новаторською” [8, с. 5]. Книзі, присвяченій багатостороннім договорам, передував курс лекцій польського професора у Гаазькій академії міжнародного права 1957 р., виголошений французькою мовою “Розвиток і функції багатосторонніх договорів” (*Le développement et les fonctions des traités multilatéraux*).

Загальновідомими є роботи М. Ляхса, присвячені космосу: “Міжнародне право космічного простору” (*The International Law of Outer Space*), у збірнику курсів Академії міжнародного права, Гаага, 1964; “Право космічного простору” (Leiden — англійською, 1972; Мехіко, Мадрид, Буенос-Айрес — іспанською, 1977). Поле зацікавлення професора охоплює також відносини з сусідніми державами — “Польсько-німецький кордон” (французькою, англійською, іспанською та німецькими мовами 1964, друге видання 1965); майбутнього міжнародного права “Розвиток та загальні напрями міжнародного права в наш час” (Гаага, 1980); цікавився теорією міжнародного права “Світові думки в галузі міжнародного права — теорія і практика” (*Le monde de la pensée en droit international — Theorie et pratique*, Париж, 1988).

Працюючи на посаді судді Міжнародного суду ООН, досконало знався на проблемах та питаннях цих структур, що необхідно було вирішити, про що написав книгу “ООН і Міжнародний суд” (*United Nations and the International Court of Justice*, 1986) та невелику брошуру на 15 сторінок “Чи є криза в галузі міжнародного права?” (*Is there a crisis in International Law?*, 1990). Набула великої популярності його робота присвячена розвитку міжнародно-правових учень, характеристика персоналій, що є знаковими для міжнародного права; книга, що була відзначена Сертифікатом Американського товариства міжнародного права 1983 р., а саме — “Вчителі в міжнародному праві (навчання та викладання)” (*The Teacher in International law (Teachings and Teaching)*, Гаага 1982, друге видання 1986; ця сама робота видана польською мовою 1986 р.). Дана робота, за словами сучасного польського міжнародника С. Макарчика, “заслужує на особливу увагу за презентацію стародавньої та сучасної польської науки міжнародного права” [9, с. 272]. Хоча раніше деякі польські автори, зокрема Ф. Каспарек та Л. Ерліх, досліджували зародження науки міжнародного права в середньовічній Польщі, саме М. Ляхс дав комплексну оцінку міжнародного права в порівнянні з іншими країнами та вченими. На дану книгу посилається І. І. Лукашук, погоджуючись з автором, що “не все вчорашнє в ньому (у міжнар. праві — автор) застаріло” [10, с. 65]. У цій роботі автор дає, зокрема, характеристику видатним польським та радянським міжнародникам, не тільки характеризуючи їх життєвий шлях, але і їх творчий доробок. Прізвища радянських учених, згаданих тут, є насправді всесвітньовідомими, знаними для багатьох, хто цікавиться міжнародним правом, а це Е. А. Коровін, В. Н. Дурденевський, С. Б. Крилов, В. М. Корецький [11, с. 136-142]. У додатку до перерахованих книг перу польського міжнародника належать багато інших книг та півтори сотні статей, написаних 11 мовами [12]. Якщо згадаємо, що М. Ляхс був професором у Варшавському університеті, де між іншим рецензував роботи, що виносились на захист магістрами чи кандидатами наук, можна побачити, яку титанічну роботу він виконував.

Ще перебуваючи у Лондоні, Манфред починає активно співпрацювати з польським урядом у вигнанні [3, с. 416]. Після закінчення війни повертається до Польщі, починає

кар'єру у Міністерстві закордонних справ, де залишається до 1967 р. Займав посаду директора Департаменту міжнародних договорів з 1947 по 1960 роки, а з 1960 по 1967 роки був радником міністра закордонних справ А. Рапацького з рангом амбасадора [9, с. 271], де відіграв головну роль у розвитку так званого "Плану Рапацького", що мав на меті зробити Центральну Європу вільною від атомної зброї. Згідно з пропозицією польського уряду, що в кінці не була втілена у життя, передбачалася заборона виробництва та нагромадження атомної та водневої зброї на території Польщі, Чехословаччини, Німецької Демократичної Республіки та Федеративної Республіки Німеччини. Своєю міжнародною кар'єрою М. Ляхс розпочав у складі польського уряду у вигнанні, будучи польським делегатом у Комісії по воєнних злочинах ООН (*United Nations War Crimes Commission*) у 1944-1946 роках, яка засідала у Лондоні. На паризькій мирній конференції 1946 р. був радником з правових питань польської делегації. Входив до складу кодифікаційної комісії Польщі у 1957-1964 роках. Потім неодноразово представляв Польщу на численних міжнародних конференціях та у роботі міжнародних організацій. Так, він протягом двадцяти сесій Генеральної Асамблеї ООН (ГА ООН) представляв свою країну, чи, наприклад, був представником Польщі у Комітеті з роззброєння ООН (1962-1964). Представляючи Польщу на численних міжнародних зустрічах, написав багато наукових робіт зі значним науковим та політичним підтекстом [13, с. 155].

Своїм багатим життєвим та науковим досвідом польський учений охоче ділився з університетами та студентами. Активною діяльністю відзначався М. Ляхс у польських установах: професор Академії політичних наук у Варшаві (1949-1952), з 1952 р. професор міжнародного права юридичного факультету Варшавського університету, організує у Варшаві сесії Інституту міжнародного права та запрошує до Польщі найвидатніших вчених з різних галузей [14, с. 64]. М. Ляхс читає лекції у 25 країнах Європи, Азії, Африки та на американських континентах. Був професором Ролінга Університету Гронінгена (*Ruling Professor at the University of Groningen*), Нідерланди та членом фонду Ролінга [15]. Крім цього польського суддю обрано почесним доктором *honoris causa* багатьох університетів: Брюссельського, Будапештського, Лондонського, Нью-Йорку, Ніцци, Софії, Відня, Коннектикут, Говард — загалом 18 відзначень [9, с. 273].

Охоче запрошували професора М. Ляхса до багатьох міжнародних та народних установ. Маючи неабиякий авторитет у світі, вдома, у Польщі, професор є членом Польської академії наук, директором Інституту правових наук ПАН (1961-1966), входив до редакційної колегії Польського щорічника міжнародного права та Лейденського журналу міжнародного права. За кордоном входить до багатьох відомих організацій: член та Перший Віце-президент Інституту міжнародного права (1987-1989), Член-кореспондент Інституту Франції (1980), почесний член Міжнародної академії космонавтики (1964), член-кореспондент Академії моральних наук, м. Болонья (1966), почесний член Мексиканської академії міжнародного права. Керував багатьма організаціями міжнародного значення, зокрема займав посаду Президента Міжнародного інституту космічного права, віце-голови Кураторіуму Гаазької академії міжнародного права (*Vice-President of the Curatorium of The Hague Academy of International Law*). Часто запрошували польського вченого до національних наукових установ: у якості закордонного члена Датського наукового суспільства (1982), почесного співробітника Інституту соціальних наук, Гаага (1982), член міжнародної консультативної ради з перегляду права іноземних правових відносин США (*International Advisory Panel on the Restatement of the Law, the Foreign Relations Law of the United States*) [16] тощо. М. Ляхс був також почесним членом Американського та Індійського товариств міжнародного права, член ради Міжнародного інституту дослідження миру та конфліктів, Стокгольм (з 1965).

Надзвичайно плідною була його робота у міжнародних організаціях. Як уже згадувалося, ще під час війни він представляє Польщу у створюваній ООН. З 1945 року і в наступні дві декади як представник Польщі він був впливовою і популярною персоною Організації Об'єднаних Націй та головних міжнародних конференцій правового характеру. М. Ляхс був делегатом на обох Паризьких мирних конференціях (1945-1947) та на першій ГА ООН 1946 р. Віддаючи належне глибоким знанням та розумінню міжнародного

права три рази М. Ляхс обирається Головою Шостого комітету Генеральної асамблеї (відповідно 1949, 1951 та 1955), віце-головою цього ж комітету (1952), що є основним форумом для розгляду правових питань у рамках Генеральної Асамблеї ООН. Професор був одним з тих, хто працював над Конвенцією про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, прийнятою 9 грудня 1948 р. У 1961 р. М. Ляхс стає членом Комісії з міжнародного права, де бере активну участь, особливо у роботах комісії над правом договорів, де він був прихильником норми *jus cogens* (яка тепер відома як ст. 64 Конвенції про право міжнародних договорів, підписана у Відні 1969 р.) [17, с. 99], а також правонаступництва держав, де накреслив подальші, розширені роботи комісії в цій сфері [3, с. 417].

Починаючи як доповідач 1962 р., через декілька років обирається Віце-головою (1966) цього органу ООН. У 1963 р. М. Ляхс обирається Головою Підкомітету з питань про правонаступництво держав і урядів Комісії з міжнародного права і виступає спеціальним доповідачем з цих питань. Всі члени комісії повністю підтримали пропозиції даного підкомітету, а результати роботи відображено в рапортах цього комітету [18, с. 224, 260]. Після резигнації з роботи у даному підкомітеті 1967 р., у зв'язку з початком роботи на посаді судді Міжнародного Суду, комітет вирішив поділити роботу на три головні теми: правонаступництво в стосунку до договорів, правонаступництво в стосунку до інших справ та вирішив залишити на пізніший час справу правонаступництва в міжнародних організаціях [19].

Однією з передових на той час галузю міжнародного права є освоєння космічного простору. Після першого запуску штучного супутника Землі Радянським Союзом у 1957 р. виникла потреба регулювати існуючі та потенційні питання. 1962 р. М. Ляхса обирають Головою правового підкомітету мирного використання космічного простору ООН (*Chairman of the United Nations Legal Sub-Committee on the Peaceful Uses of Outer Space*). Під його енергійним і м'яким керівництвом була прийнята Декларація загальних принципів щодо мирного використання космічного простору на ГА 1962 р., проект Договору про космос (більш відомий як “Договір про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла”, англ. *Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies* з 1967 р.) та інші піонерські інструменти у цій галузі [3, с. 417].

У той час багато радянських, зокрема Е. Коровін, Г. Жуков, Г. Задорожній, та польських, як наприклад Л. Бабінські, Ц. Березовські, Ю. Маховські, вчених займалися новою галузю — космічне право [20, с. 20-22]. Професор М. Ляхс, як і багато польських і радянських авторів початку 70-х років, проголошував ідею поділу на дві зони: повітря чи атмосфера, що вже знайшло своє регулювання у Чиказькій конвенції 1944 р.; і інша зона — космос, що на той час ще не мав врегульований статус [21, с. 41].

Польського вченого завжди цікавили питання на межі стику науки і технології та права, а космічне право залишалося “його проблематикою” все життя. Лекцію у Гаазькій академії міжнародного права, присвячену темі “Міжнародне космічне право”, М. Ляхс почав словами: “Чи маю я вибачитись за вибір теми? Дехто може сказати, що вона належить до екзотичної сфери права. Чи варто розглядати питання настільки віддалені, коли є стільки питань — і набагато ближчих, — які ще й досі очікують вирішення?” [17, с. 281], все життя продовжував досліджувати це питання та писав наукові роботи, як наприклад: “Міжнародне космічне право” (*The International Law of outer space*, 1966), “Космічне право” (*The Law of outer space*, 1972), “Космос, Місяць та інші космічні тіла” (*Outer space, the moon and other celestial bodies*, 1991) тощо. Подорожуючи до США у 1992 р., він головував під час навчального судового процесу на Міжнародному космічному конгресі.

Після смерті професора його іменем названо “Симуляційний судовий процес з космічного права ім. Манфреда Ляхса”, що проводиться Оргкомітетом Міжнародного інституту космічного права (*The Manfred Lachs Space Law Moot Court Competition, organised by the Organising Committee in the International Institute of Space Law*) [22].

М. Ляхс був членом Консультативної ради Міжнародної цивільної служби (*International Civil Service Advisory Board of the United Nations*, 1958-1967); Спеціальної процесуальної комісії конференції ООН торгівлі і розвитку (UNCTAD, 1964); членом Незалежної комісії з міжнародних гуманітарних питань у Женеві.

Важливою сторінкою життя вченого була його арбітражна та судова діяльність. Так, він був членом арбітражного трибуналу для інтерпретування Статуту ЮНЕСКО (1949), Постійної палати третейського суду (з 1956), Голова Арбітражного трибуналу для делімітації морських кордонів між Гвінеєю та Гвінеєю-Бісау (1983-1985), член судової палати у Прикордонній суперечці (справа Буркіна-Фасо проти Республіка Малі). Та, мабуть, найважливішим внеском у практичний розвиток міжнародного права є його робота на посаді судді Міжнародного суду ООН з 1967 по 1993 роки, в тому числі і як його Голову 1973-1976 роках. Обраний на цю високу посаду осінню 1966 р., присягу приймає 6 лютого 1967 р. і у віці 53 роки він стає наймолодшим членом цього органу.

Вже через декілька років обирається Головою Міжнародного суду, що є чи не найкращим визнанням його глибокого знання та прагматичного розв'язання найважчих юридичних та політичних проблем, визнання його авторитету серед інших суддів цього суду. Після цього неодноразово переобирався, два рази майже з універсальною підтримкою, що викликало велике здивування і пошану одночасно: з однієї сторони, всі визнавали надзвичайний авторитет та знання цього юриста, а з іншої сторони, М. Ляхс, як представник Польщі, був також представником комуністичного блоку, проти якого всілякими методами боролися Західна Європа та Америка.

На посаді судді поляк був сумлінний, надзвичайно здібний та впливовий. Суддя МС ООН С. Швებель зазначив, що у першій своїй справі, на посаді судді, М. Ляхс написав одну з кращих своїх окремих думок. Справа стосувалася континентального шельфу Північного моря, де поляком відзначено, що правило рівновіддаленості є одним із засад права, а навіть набуло статусу загального правила міжнародного права. Виразалася думка, що право моря набуло тепер стійких і виразних контурів, ніж мало перед тим [3, с. 417]. Хоча зі специфіки роботи колективного органу, яким є Міжнародний суд, важко визначити вплив того чи іншого судді на вирішення конкретних справ, можна припустити, що загалом польський суддя підтримував думку більшості, а в деяких важливих справах приймалися рішення, прийняті при сприянні М. Ляхса.

До таких належать справа “Барселона трекшн” (*Barcelona Traction*, 1970), де, крім іншого, прийнято важливе рішення, що “право дипломатичного захисту може здійснюватися тільки “національною державою компанії” [23, с. 38]; справа “*Nuclear Tests*” (1974), де визнано обов'язковий характер міжнародних зобов'язань, взятих на себе державою [23; 17, 477; 27, 104] та право суду самому визначати вимоги сторін [25, с. 111]; справа “Правові наслідки для держав тривалим перебуванням Південної Африки в Намібії” (*Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia*, 1970), де зокрема говориться, що “фізичний контроль над територією, а не суверенітет чи легітимність права є основою для відповідальності держави за дії, що мають наслідки для інших держав” [26, с. 80].

Високо цінував власну незалежність на посаді судді від будь-яких впливів та звинувачень. Так, коли у зв'язку зі справою “Військова та напіввійськова активність в Нікарагуа та проти неї” США заявили, що у даному суді та справі є двоє суддів з “країн Варшавського договору”, це образило суд та здивувало М.Ляхса. Свої думки він висловив у двох окремих думках, одна з яких появилася у “Нью-Йорк Таймс” та у самій справі. М. Ляхс залишався надзвичайно чутливим до будь-якого питання, що стосувалася його суддівської незалежності [3, с. 418].

М. Ляхса обрано Головою Міжнародного суду на 1973-1976 роки. Цей період характеризується надзвичайною активністю, поліпшенням відносин та широкою співпрацею з органами ООН та владою Нідерландів. Зокрема, він ініціював практику щорічних звітів ГА та суворо її дотримувався. Виступав також за більш тісну співпрацю суду з правовим, інтелектуальним та суспільним життям Голландії, мав близькі дружні відносини з Королевою та Принцесою Нідерландів. Хоча ст. 92 Статуту ООН і закріплює

за Міжнародним судом статус головного судового органу цієї міжнародної організації, сам М. Ляхс у справі *Локбері* стверджував, що цей суд є “охоронцем законності для міжнародного співтовариства в цілому, як з — так і без ООН” [27, с. 1065; 28].

Відігравав поляк і активну роль у підготовці змін до регламенту Міжнародного суду, що увійшли в силу 1978 р. і діють на даний момент, в тому числі будучи понад дві декади Головою регламентного комітету суду. Коли дані зміни було впроваджено у життя та застосовано у справі, тільки двоє суддів висловили незгоду, тоді як всі проголосували у справі позитивно [3, с. 418]. Цей факт свідчить про високу якість та практичність внесених змін.

Незважаючи на те, що протягом всього суддівства на поляка з усіх сторін сипалися звинувачення, він виділявся незмінною гідністю та стриманістю. Будучи приватною особою, він виділявся теплотою та стриманістю.

Багатогранна та активна діяльність цього видатного поляка звичайно ж не могла не бути відзначена як народними, так і міжнародними відзнаками. М. Ляхса нагороджено Відзнакою польського міністра вищої освіти за досягнення в галузі науки (1958); Золотою медаллю Спілки польських студентів (1960); нагородою Міжнародної космічної федерації та Міжнародного інституту космічного права (1962) та Золотою медаллю 1966 р. за “надзвичайний внесок у розвиток засад права для космічного простору”; Міжнародною юридичною нагородою (1976), першим призом за наукові досягнення Польської академії наук (1988) та інші. М. Ляхс також лауреат відзнаки відомої у західному світі енциклопедії Британіка 1987 р., де розміщено статтю про цього відомого міжнародника [29].

Будучи почесним доктором права багатьох університетів, М. Ляхс представив до цього звання у рідному Варшавському університеті Ахмеда Сукарно (*Achmed Sukarno*, представлено 1959), доктора права, політика, Президента Індонезії, та Леопольда Боїссера (*Leopold Boissier*, представлено 1964), доктора права, професора права Женевського університету, Голову Міжнародного комітету Червоного хреста [30].

Передчасна смерть професора та судді була великою втратою для міжнародного права та багатьох його шанувальників. Але навіть сьогодні ім'я відомого польського професора відоме і не забуте: його іменем названо вже згаданий міжнародний конкурс з космічного права, а весною 2010 року у Варшаві, Польща, відбулася загальнопольська наукова конференція під назвою “Манфред Ляхс — видатний юрист світу” (*Manfred Lachs — wybitny prawnik iewiata*).

На цій конференції, що відбулася під егідою юридичного факультету та інституту міжнародного права Варшавського університету, виступили відомі польські міжнародники, професори, серед яких можна відзначити директора Інституту міжнародного права Варшавського університету Здіслава Галіцкокого, з Інституту правових наук ПАН Ренати Шафраж, польського МЗС Анджея Макаревича, професора міжнародника Варшавського університету Януша Симонідеса тощо [31].

Для польського науковця юриста М. Ляхс заснував стипендію у Гаазькій академії міжнародного права [32, с. 73]. Існує і щорічна нагорода ім. Манфреда Ляхса, створення якої цей відомий міжнародник передбачив у своєму заповіті, яка присуджується за найкращу публікацію з міжнародного права та за найкращий дебют в галузі міжнародного права.

Закінчити характеристику Манфреда Ляхса хотілося б словами Є. Макарчика, написаними у зв'язку зі смертю судді: “В його діяльності, що охоплювала майже півстоліття, можна виділити чотири головні галузі: науку, навчання, дипломатію і міжнародний вимір правосуддя. Поєднуючи всі дав незрівнянний приклад вмінню використання глибоких знань з галузі міжнародного права в практиці міжнародних відносин” [14, с. 65].

Список використаних джерел

1. Chopra Sudhir, K. The Teacher: Lachs at the Hague Academy [Text] / K. Chopra Sudhir // American Journal of International Law. — 1993. — Vol. 87, No. 3 (July 1993): [Part of special section “In Memoriam: Judge Manfred Lachs (1914-1993)”] — p. 420-423.
2. All Members of International Court of Justice [Electronic resource] / International Court of

- Justice. — Way of access : <http://www.icj-cij.org/court/index.php?p1=1&p2=2&p3=2>.
3. *Schwebel, M. S.* On the Bench: Lachs the Judge [Text] / Stephen M. Schwebel // American Journal of International Law. — 1993. — Vol. 87, No. 3 (July 1993): [Part of special section “In Memoriam: Judge Manfred Lachs (1914-1993)”] — p. 416-419.
 4. *Брыдка, А.* Uczeni polscy XIX-XX stulecia [Tekst] / А. Брыдка. — Т. 1-4. Warszawa: Aries, 1994-1998. — Т. 1. — 1994. — 622 s.
 5. Judge Manfred Lachs and judicial law-making: opinions on the International Court of Justice. 1968-1993 [Text] / by Edward McWhinney; with a foreword by Boutros Boutros-Ghali. — The Hague; Boston : M. Nijhoff Publishers, Cambridge, MA. — 1995. — 397 p.
 6. *Ляхс, М.* Женевские соглашения 1954 г. об Индокитае. Правовые проблемы национально-освободительной борьбы [Текст] : [пер. с польск.] / М. Ляхс ; под ред. и с предисл. : В. Н. Дурденевский ; [пер. : Браинин Е. И., Радвиллович К. А.]. — М. : Иностр. лит., 1956. — 197 с.
 7. *Ляхс, М.* Многосторонние договоры [Текст] : [пер. с польск.] / М. Ляхс ; под ред. и с предисл. : В. Н. Дурденевский ; [пер. : Калинин Г. Ф.]. — М. : Иностр. лит., 1960. — 320 с.
 8. *Tunkin, G. I.* Zagadnienia teorii prawa mikdzynarodowego [Tekst] / G. I. Tunkin ; przedm. do wyd. pol. napisal Manfred Lachs; [ti. z jkz. ros. Wojciech Morawiecki]. — Warszawa : Państwowe Wydaw. Naukowe, 1964.
 9. *Makarczyk, J.* Judge Manfred Lachs (1914-1993): Professor Manfred Lachs, Judge at the International Court of Justice, died in the Hague on January 14, 1993 [Text] / Jerzy Makarczyk // Polish Yearbook of International Law: XIX. 1991-1992. — Warszawa : Agencja Scholar, 1993. — p. 349.
 10. *Лукашук, И. И.* Международное право. Общая часть [Текст] : [учеб. для студентов юрид. фак. и вузов] / Игорь Иванович Лукашук ; Рос. акад. наук, Ин-т государства и права, Академ. правовой ун-т. — [изд. 3-е, перераб. и доп.]. — М. : Волтерс Клувер, 2008. — 432 с. (Серия “Библиотека студента”).
 11. The teacher in International Law: teachings and teaching [Text] / by Manfred Lachs. — Dordrecht [etc.]: Martinus Nijhoff Publishers, 1987. — 258 p.
 12. Institute of Social Studies of Erasmus University Rotterdam. History: Manfred Lachs [Electronic resource]. — Way of access : <http://www.iss.nl/About-ISS/History/Manfred-Lachs>.
 13. *Nahlik, S. E.* Wstkp do nauki prawa mikdzynarodowego [Tekst] / Stanislaw E. Nahlik. — Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1967. — 431, [1] s.
 14. *Makarczyk, J.* Manfred Lachs [Tekst] / Jerzy Makarczyk // Państwo i Prawo: Miesiecznik. — 1992. — Kwieciec. — Zeszyt 4 (566).
 15. History the Roling Foundation [Electronic resource]. — Way of access : http://www.rolingfoundation.org/print_html/about-history.htm.
 16. Communiqué No 93/1, 14 January 1993 [Electronic resource] International Court of Justice. — Way of access : www.icj-cij.org/presscom/files/7/10287.pdf.
 17. *Маланчук, П.* Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом [Текст] / П. Маланчук ; [пер. з англ.]. — Х. : Консум, 2000 — 592 с.
 18. Yearbook of the International Law Commission. 1963, vol. II. [Electronic resource]. — Way of access : [http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes\(e\)/ILC_1963_v2_e.pdf](http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1963_v2_e.pdf).
 19. Succession of States and Governments: Summary [Electronic resource] / The International Law Commission. — Way of access : http://untreaty.un.org/ilc/summaries/3_1.htm.
 20. *Grzegorzczuk, M.* Prawo Kosmiczne [Tekst] / M. Grzegorzczuk // Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellockiego; 331. Prace Prawnicze; z. 59. — Warszawa : Krakow : Państw. Wydaw. Naukowe : nakl. UJ, 1973. — 207 s.
 21. *Mateesco Matte, N.* Aerospace Law [Text] / By Nicolas Mateesco Matte. London: Sweet and Maxwell Limited. — Toronto : Carswell Company Limited, 1969. — 501 p.
 22. Manfred Lachs Moot Court Competition [Electronic resource]. — Way of access : <http://www.iislweb.org/lachsmoot/>.
 23. Case concerning the Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (second phase) [Electronic resource]. — Way of access : <http://www.icj-cij.org/docket/files/50/5389.pdf>.
 24. Nuclear Tests (*New Zealand v. France*), Judgment, I.C.J. Reports 1874, p. 457 [Electronic resource]. — Way of access : <http://www.icj-cij.org/docket/files/59/6159.pdf>.
 25. *Нгуен Куок Динь* Международное публичное право [Текст] / Нгуен Куок Динь, Патрик Дайе, Алэн Пелле : [в 2-х т.] / [пер. с фр.]. — К. : Сфера, 2001. — Т. 2 : Кн. 3. : Международные отношения. — 410 с.
 26. Legal consequences for States of the continued presence of South Africa in Namibia (South-West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970): Advisory Opinion of 21 June 1971 [Electronic resource]. — Way of access : <http://www.icj-cij.org/docket/files/53/5597.pdf>, paras.118.
 27. *Shaw, M. N.* International Law [Text] / Malcolm N. Shaw [sixth edition]. — Cambridge University Press. — 2008. — 1542 p.
 28. Separate opinion of Judge Lachs in Aerial Incident at Lockerbie Case [Electronic resource]. — Way of access : <http://www.icj-cij.org/docket/files/89/7223.pdf>.
 29. “Manfred Lachs” [Electronic resource] / Encyclopaedia Britannica. Encyclopaedia Britannica Online. Encyclopaedia Britannica, 2011. Way of access : <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/>

- 327213/Manfred-Lachs.
30. Doktoraty Honoris Causa Uniwersytetu Warszawskiego [Zasoby elektroniczne] — Sposyb dostkpu : http://www.uw.edu.pl/o_uw/historia/dhcuw.html#w2.
31. Manfred Lachs — wybitny prawnik ъwiata: konferencje Wydziaiu Prawa I Administracji Uniwersytetu Warszawskiego — program [Zasoby elektroniczne] — Sposyb dostkpu : <http://konferencje.wpia.uw.edu.pl/konf.php?id=219>.
32. *Pieckos, J.* Udziai polskich prawnikyw w sadownictwie miqdzynarodowym i ich wkiaid do nauki prawa miqdzynarodowego [Tekst] / J. Pieckos // Z kart historii polskiej nauki prawa miqdzynarodowego / pod red. Anny Przyborowskiej-Klimczak. — Lublin : Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skiodowskiej, 2002. — s. 67-74.

*Рекомендовано до друку відділом міжнародного права та порівняльного правознавства
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України
(протокол № 12 від 23 грудня 2010 року)*

Надійшла до редакції 31.01.2011

Куртинець М. І. Манфред Ляхс — теоретик и практик международного права

Посвящено жизненной, творческой и прежде всего практической деятельности известного польского международного, профессора Манфреда Ляхса. Проанализированы его научное наследие, деятельность в отечественных и международных органах и организациях, его деятельность на должности судьи Международного суда ООН.

Ключевые слова: М. Ляхс, Польша, Международный суд, польские международники.

Kurtynets, M. I. Manfred Lachs — Theorist and Practitioner of International Law

Article is devoted to life, creative and above all practice well known Polish internationalist, Professor Manfred Lachs. Analysis of his scientific heritage, work in national and international bodies and organizations, his work as a judge of the International Court of Justice.

Key words: M. Lachs, Poland, the International Court of Justice, the Polish international scientists.

